

SOVYET DÖNEMİ “KANONİK EDEBİYAT” ÖRNEĞİ OLARAK TÜRKMEN EDEBİYATINDA AGAHAN DURDIYEV’İN “KADIN” KONULU İKİ HİKÂYESİ

Ertuğrul KARAKUŞ*

Geliş Tarihi: Şubat, 2018

Kabul Tarihi: Nisan, 2018

Öz

“Kanon” kavramı son yıllarda genel olarak sosyal bilimler alanında özel olarak da edebiyat sahasında sıkça kullanılmaya başlanan kavramlardandır. “Türk edebiyatında kanon”, “edebiyat kanonu” ve “inkılâp kanonu” gibi kavramlar karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye sahası Türk edebiyatından olduğu gibi Türkiye dışındaki Türk edebiyatı sahaslarında da; “edebiyat-kanon” ilişkisi çerçevesinde ele alınabilecek birçok eser yazılmıştır.

Türkmenistan Türk edebiyatı yazarı Agahan Durdiyev’in eserleri de araştırmacılar için “klasik Sovyet kanonu” çerçevesinde değerlendirilebilecek örneklerle doludur. Durdiyev’in hikâyelerinde, yaşadığı dönemin politik gerçekleri yansıtılır.

Agahan Durdiyev’in “Camal” adlı hikâyesinde kahraman, İkinci Dünya Savaşı’nda cepheye giden kocasının yolunu yaşlı kaynanasıyla bekleyen genç bir gelindir. Hikâyede, rejimin istediği kadın tipi idealleştirilir. Yazarın “Akca’ya Annesi Karşı Çıktı” adlı hikâyesinde de; “gelenek” ve “gelecek” çatışmasında arada kalan bir genç kadın tipi olarak “Akca” dikkat çeker. Hem Akca hem de Camal, rejime bağlı, mücadeleci, cesur kadın tipleridir.

“Camal” adlı hikâyede; “dıştan” gelen tehlikeye karşı cephedeki kocasına cephe gerisinden gayreti ve cesareti ile destek olan bir genç kadın idealleştirilir. İkinci hikâyede, Sovyet rejimi içerisindeki kalıplaşmış fikirlerle mücadele eden kadın tipi olarak karşımıza Akca çıkar.

Agahan Durdiyev’in “Akca’ya Annesi Karşı Çıktı” ve “Camal” adlı iki hikâyesi, “Sovyet rejiminin istediği kadın tipi”ni idealize eden kanonik edebiyat örnekleridir.

Anahtar Sözcükler: Türkmen edebiyatı, Agahan Durdiyev, kanon, kanonik edebiyat.

TWO STORIES ON “WOMAN” FROM AGAHAN DURDIYEV OF TURKMEN LITERATURE, AS EXAMPLES OF CANONIC LITERATURE IN SOVIET ERA

Abstract

Canon is an extensively used concept in social sciences, particularly in the field of literature, in recent years. We come across notions such as “Turkish literary canon”, “literary canon” and “inqilab canon”.

* Dr. Öğr. Üyesi; Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, ÇTL Bölümü, ekarakus7984@hotmail.com.

In addition to the ones in Turkish literature in Turkey, there are various literal works in Turkish literature outside of Turkey, which could be addressed within “literature – canon” relation.

Works of Turkmenistan Turkish writer Agahan Durdiyev are full of examples that could be approached within “classical Soviet canon” frame. Political realities of his time are represented in Durdiyev’s stories.

In Agahan Durdiyev’s story named as “Camal”, the protagonist is a young bride waiting with her old mother-in-law for her husband, who fights in the fronts in World War Two. Story idealizes the woman typology that the Soviet regime wanted. In writer’s story named “Her Mother Objected Akça”, we see “Akça” as a young female, who is torn between “tradition” and “future”. Both Camal and Akça are bold, fighter women who are committed to the regime.

The story “Camal” idealizes a young woman who supports her husband from the outside of the battlefield, with her endeavors and courage. The second story brings Akça forward as a female role model with her struggle against the stereotyped ideas in Soviet regime.

Agahan Durdiyev’s “Her Mother Objected Akça” and “Camal” are two stories as examples of literary canon which idealize the woman typology that Soviet Regime desired.

Keywords: Turkmen literature, Agahan Durdiyev, canon, literary canon.

Giriş

“Kanon” kavramı, Türkiye’de son yıllarda genel olarak beşerî bilimler sahasında özel olarak da edebiyat araştırmalarında çokça kullanılmaya başlanan kavramlardandır. “Edebiyat kanonu”, “Türk edebiyatında kanon” olguları üzerinde yapılan çalışmalar son yıllarda giderek artmaktadır. Ancak “Türk dünyası edebiyatında kanon”, “Türkmen edebiyatında kanon” gibi konularda yapılan müstakil çalışmaların sayısı, önce zikredilen iki konuya nazaran dikkat çekici ölçüde azdır. Bu konulara değinmeden önce genel olarak “kanon” kavramı üzerinde durulması faydalı olacaktır.

“Kanon” teriminin tarih boyunca kazandığı belli başlı anlamları şu şekilde maddelenebilir:

1. *Kilise yasası; bir kilise kurulunun belirlediği yasalar bütünü.*
2. *Laik yasa, kural ya da yasalar bütünü.*
3. *Genel kural, temel ilke, ölçüt.*
4. *Kilisece Kutsal Kitap’ın bir bölümü olarak kabul edilen kitapların tümü.*
5. *Belli bir yazara vb. ait olduğu kabul edilen kitaplar ya da yapıtların tümü.*
6. *Önemli ya da temel oldukları kabul edilen yapıtlar, yazarlar, vb.” (Atakay, 2004: 70).*

Görüldüğü gibi “kanon” kavramının tarih boyunca kazandığı anlamların çoğunluğu dinî mahiyettedir. Ancak bu maddeler arasında “Genel kural, temel ilke, ölçüt” ve “Önemli ya da temel oldukları kabul edilen yapıtlar, yazarlar” tanımlamaları, daha sonraki sosyal bilimler ve özellikle de edebiyat alanındaki “kanon” tanımlarının temelini oluşturur.

Kavramın edebiyat dışında, örneğin müzik alanında da kullanıldığı görülür. Müzik alanındaki kanon, “Eşit aralıklarla ilerleyen ancak birlikte değil, art arda duyulan iki veya daha çok sesin birbirini sürekli taklit etmesiyle oluşan bütün.”(TDK Büyük Türkçe Sözlük, 2005) olarak tanımlanmaktadır.

Müzik alanında belli kurallar çerçevesinde oluşan estetik “uyum”u çağrıştıracak şekilde tanımlansa da edebiyat alanında “kanon” kavramı daha çok üzerinde durmayı gerektiren, karmaşık bir mahiyet alır.

Jale Parla, “edebiyat kanonu” olgusunu dört madde hâlinde şu şekilde açıklar:

“1.Edebiyat derslerinde okuttuğumuz antolojilerde alıntılanan ya da bu derslerde kullandığımız okuma listelerine koyduğumuz kitaplar (ki burada oluşan kanonlar sıkça hoca-öğrenci ilişkisinin devamlılığına tanıklık ederler). İnsan, çocuklukta, kendisi okuma listesi oluşturma durumuna geldiği zaman, en sevdiği ve iyi öğrendiği derste okuma listelerini tekrarlar. Ben bunlara akademik soyağacı kanonları derim.2.Edebiyat zevkinin ne olması gerektiğine karar verenler tarafından seçilmiş yapıtların listesi...3.Kültürel kurumların, örneğin eleştiri kurumunun, edebiyat tarihi kurumunun, daha çok akademya içinde yer alan yönetici elitlerin toplumsal ideolojik, estetik tercihlerini dayatıp yaydıkları ve kalıcılığını garantilemek istedikleri seçkilerin oluşturduğu kanonlar.4.Buna bağlı olarak, egemen toplumsal yapıların kendi dünya görüşlerini doğrulamak, meşrulaştırmak amacıyla, kültürel bütünlüğü, kurulu düzeni garanti altına almak için eğitim ve medya yoluyla dayattıkları ideolojik seçkilerden oluşan kanonlar. Kanon sözcüğünün etimolojisine en uygun düşen tanım da budur zaten ve uç örneği de Stalinist Rusya’da yapılan kanon oluşturma çalışmalarıdır.” (Parla, 2007: 12-13).

Parla’nın açıklamalarındaki ilk üç maddenin daha çok “okuma tercihleri ve yönlendirmeleri” ile ilgili olduğu görülüyor. Ancak dördüncü maddenin içeriğinin araştırmamızın kapsamında olan Türkistan bölgesindeki Türk edebiyatlarıyla doğrudan ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle “kurulu düzeni garanti altına almak” ve “eğitim ve medya yoluyla dayattıkları ideolojik seçkiler” vurguları dikkat çekicidir. Buradaki “dayatmak” tanımlaması Anar’ın açıklamalarında “sarsılmaz bir otorite” kavramına dönüşüyor: “Edebiyat kanonları, özellikle bazı seçilmiş metinlerin, diğerlerinden

üstünlüğünü, edebiyat kanonu oluşturan kurum ve kişilerce bu üstünlüğün sarsılmaz bir otoriteye dönüştüğünü gösteriyor.” (Anar, 2012: 22).

Jusdanis ise “kanon”un bu baskıcı ve katı tutumunu, kanonu oluşturanların “çıkarlarına” bağlar: *"Hayatta kalmasına izin verilen metinler seçme işini yapanların çıkarlarını yansıtır."* (Jusdanis, 1998: 92'den aktaran Çıkla, 2007: 51)

“Kanon” kavramının “Türk edebiyatı” sahasına yönelik ayrıntılı çalışmalarıyla bilinen Çıkla, “kanon”un “uygulanma” kısmına şöyle dikkat çeker:

“Kanonik metinlerin en bariz özelliği, o kanonun ülküsüne, prensiplerine, hayat görüşüne inananlar için özel bir anlam ifade etmesi, o kanonun ruhunu yansımasıdır. Bu bakımdan belirli metinlerin kanona dahil edilmesi konusunda diğer bazı metinlere nazaran daha çok çaba sarf edilir. Bu belirli metinlerin kanonik metinler olarak kalıcılıklarının sağlanması için sık sık baskıları yapılır, haklarında değerlendirme yazıları yayınlanır, yazarlarına ödüller verilir, onlardan alıntılar yapılır, antoloji ve ders kitaplarına onlardan parçalar alınır, eğitim bakanlıkları tarafından okullarda öğrencilere tavsiye edilmeleri öğretmenlere salık verilir.” (Çıkla, 2007: 56).

Kalıcılıklarının sağlanması için sık sık yeni baskılarının yapılması, haklarında çokça değerlendirme yazılarının yayınlanması, yazarlara ödüller verilmesi ve onlardan sıkça alıntılar yapıp o eserlerin sürekli tavsiye edilmesi gibi bazı uygulamaların “kanon”un bir otorite bilinci ve uygulamasıyla nasıl oluşturulduğunu göstermektedir.

Türk edebiyatıyla ilişkilendirilen “kanon” kavramı, araştırmacılar tarafından genellikle “İnkılap Kanonu” veya “Cumhuriyet Kanonu” olarak nitelendirilmiştir ve değerlendirmeler bu başlıklar altında yapılmıştır.¹ Bu kapsamda, özellikle 20.yüzyılın ilk yarısında eser veren bazı yazarların değerlendirildiğini görüyoruz. Örneğin Satar, dönemin etkin isimlerinden Tanpınar’la ilgili şu ifadeleri kullanır:

“Bazı yazarlar içinse kanonu kontrol etmeye çalışan otoritenin sağladığı imkanlar sadece geçici bir rahatlama sağlamıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın milletvekili seçilmesine rağmen politikanın kendisinden beklediğini tam olarak verememesi, topluma mal olan bir yazar olmasının ancak 70’lerden sonraya kalması durumu da bunun en güzel örneklerindedir.”(Satar, 2015: 183)².

¹Geniş bilgi için bkz. Çıkla, Selçuk (2007). “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp Kanonu”, Muhafazakar Düşünce, Yıl 4, S: 13-14.,ss: 47-68., Çıkla, Selçuk (2004). İnkılâp Edebiyatı, Hece [Hayat-Edebiyat-Siyaset Özel Sayısı], 90/91/92, 435-441., Parla, Jale (2004). Edebiyat Kanonları, Kitap-lik, 68, 51-53.

² Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Nesrin Aydın Satar (2015). “Kanon Olmanın Kıyısında: Edebiyatın Politize Olması ve Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Cumhuriyet Kanonu’ndaki Yeri”, Türkiyat Mecmuası, C.25, s.183.

Satar'ın Tanpınar ile ilgili yaptığı bu değerlendirme, “kanon uygulayıcısı”nın desteğinin her zaman işe yaramadığını örneklemektedir.³

“Sovyet döneminde kanon” konusuna geldiğimizde, özellikle Lenin ve Stalin'in hem uygulamalarında hem de söylemlerinde kanon oluşturma çabalarına sıkça rastlanır.

Lenin'in, A.Lunaçarski'ye yazdığı mektupta, Mayakovski'ye ait olan “150.000.000” adlı eserin basımıyla ilgili yorumları, “kanon uygulayıcısı”nın tavrını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

“A.LUNAÇARSKİ'YE

MAYAKOVSKİ'NİN 150.000.000'undan 5000 adet basılmasına onay vermek bir utanç değilse nedir?

Budalalıktan, saçmalıktan, uçukluktan, kendini beğenmişlikten başka bir şey değil bu şiir. Bana kalırsa onun yazdığı on şeyden biri basılmayı hak ediyor, o da ancak 1500 adet, kütüphaneler ve kaçıklar için.

Lunaçarski'ye gelince, fütürizmi için, kendisini doğru yola getirecek bir eleştiriye hak ediyor.

Lenin

V.Lenin, Eserler, 5.Rus bas. C.52, sf.479.

6 Mayıs 1921'de yazılmış,

İlk olarak 1957'de Kommunist dergisinin

18. sayısında yayımlanmıştır.”(Lenin, 2008: 224).

Yine Lenin'in aşağıdaki ifadelerinde “parti edebiyatı” ilkesi konulmaktadır.

“Edebiyat bugün, hem de ‘yasal olarak’, onda dokuzuyla bir Parti edebiyatı olabilir. Edebiyat, bir Parti edebiyatı olmalıdır. Sosyalist proletarya, burjuva geleneklerinin, patronun sözünden çıkmayan, paragöz burjuva basınının, edebiyatta yükselme tutkusunun ve burjuva bireyciliğinin, ‘derebeyi anarşizminin’ ve çıkar düşkünlüğünün karşısında, bir Parti edebiyatı ilkesini salık vermeli, bu ilkeyi geliştirmeli ve olabildiğince kapsamlı ve eksiksiz bir biçimde uygulamalıdır.”
(Lenin, 2008: 29).

³ Murat Belge ise Safiye Erol'u kanon tarafından “başarıyla dışlanmış yetenek” olarak nitelendirir. bkz. Murat Belge, (2004). Türkiye'de Kanon, Kitap-lık, 68, 55.

Lenin, sadece edebiyatın “parti edebiyatı” olmasıyla yetinmez, aynı yazıda “gazeteler, yayınevleri, depolar, dükkanlar, okuma salonları, kütüphaneler ve çeşitli kitabeveleri”nin de “parti denetiminde” olmasının gerekliliği üzerinde durur.

“Şimdi, iş başına yoldaşlar! Önümüzde zor, yeni, aynı zamanda büyük ve soylu bir görev var; sosyal demokrat işçi hareketiyle sıkı ve kopmaz bağları olan, geniş, zengin, renkli bir edebiyat yaratma görevi. Bütün sosyal demokrat edebiyat bir Parti edebiyatı olmalıdır. Bütün gazeteler, dergiler, yayınevleri vb. hiç zaman yitirmeden, yeni baştan örgütlenmeli ve Parti’nin örgütlerinden biriyle bir biçimde bütünleşmek için gerekli hazırlıkları yapmaya girişmelidir.” (Lenin, 2008: 33).

Sovyet dönemindeki Türkistan bölgesindeki edebiyatın da ilkelerini belirleyen bu görüşlerinin devamında Lenin, muhtemel muhalifleri de “kovmak”la tehdit eder.

“Herkes, en ufak bir kısıtlama olmaksızın, istediğini söylemekte ve yazmakta özgür. Ama, (Parti de içinde olmak üzere) bütün özgür kuruluşlar da, Parti bayrağının altına sığınıp, ona düşman görüşler yayan üyelerini kovmakta özgür.” (Lenin, 2008: 31).

Muhtemel muhalifler için istihzalı bir üslupla karışık tehdit içeren bu ifadeler, ilerleyen yıllarda ve özellikle de Stalin döneminde Lenin’in ifadesiyle “ona düşman görüşler yayan üyeler”in veya “Parti” tarafından hakkında bu şüphe beslenen herkesin acımasızca katledilmesine neden olacaktır. Bu katliamdan özellikle de Türkistan bölgesindeki münevverler etkilenecektir.

“Komünist partisinde önemli görevler üstlenen Aleksey Rikov’u bile hain ilan edip 1938’de idam ettirmiş Stalin’in, kendi kanon düşüncesine uymayan Türkistan’lı yazar ve şairler için aksini uygulaması düşünülemezdi. Nitekim 1930’lu yılların sonlarında sadece Özbekistan coğrafyasında İbret, Mahmudhoca Behbudî, Münevverkâri Abdureşidov, Abdurauf Fırat, Abdullah Kadirî, Elbek, Batu, Osman Nasır gibi pekçok yazar-şair mesnetsiz suçlamalarla ağır bir şekilde cezalandırılmıştır.” (Üşenmez, 2013: 39-41).

Üşenmez tarafından sadece Özbekistan coğrafyasından sayılan bu isimlere, şüphesiz hem Özbekistan coğrafyasından farklı isimler, hem de Türkistan bölgesindeki başka birçok münevverin isimleri dahil edilebilir.

Parla’ya göre hem Sovyet döneminde hem de dünyanın farklı bölgelerinde farklı ideolojiler için oluşturulan bu “kanon”ların ömrü uzun olmaz, ancak bu tür kanonlarda baskı çok açık görülür.

“Ne var ki, kaba siyasî müdahaleyle oluşturulmaya çalışılan kanonların zaten uzun bir ömrü de olmaz; Zhdanov’un oluşturmaya çalıştığı Sovyet gerçekçiliği kanonu, Mao’nun kültür devrimi altında oluşturmaya çalıştığı kanon, Hitler’in sanat ve edebiyat üzerinde kurduğu baskıyla oluşturmaya kalktığı kanonlar gibi. Bu tür kanonlarda siyasî ve doktriner baskı çok açıktır.” (Parla, 2004: 52).

Gerek Türkistan bölgesindeki Türk edebiyatlarında gerekse de Balkanlardaki Türk edebiyatlarında, “Sovyet edebiyat kanonu”nda da sıkça vurgulanan “kadın hakları-mağduriyeti” konusu birçok eserde ele alınmıştır. Altay sahasından Lazar Vasilyeviç Kokişev’in kaleme aldığı “Arina”⁴ adlı roman, Türkmenistan Türk edebiyatı sahasından Berdi Kerbabayev’in kaleme aldığı “Kararlı Adım”⁵ adlı roman, Makedonya Türk edebiyatı sahasında Mustafa Karahasan’ın “Suzan”⁶ adlı romanı ve daha birçok eser, Türk Dünyası edebiyatlarından örnek olarak gösterilebilir.

Sovyet dönemindeki Türkmenistan edebiyatının özellikle ilk yıllarına damgasını vuran yazarlardan birisi olan Agahan Durdiyev’in hikâyeleri de, dönemin anlayışını yansıtmak için uygun örnekler içerir.

Agahan Durdiyev (1904-1947), Sovyet dönemi Türkmen edebiyatının önemli isimlerinden biridir. Tecen ilçesi (yöresi), İkinci Babadayhan köyünde 1904 yılında doğar ve iki yaşında anne ve babasını kaybeder. Agahan, olgunluk yaşlarına gelince köyünde çobanlık yapar. O arada köyün mollasından ders görür. Daha sonra köyünde açılan yeni usul okulda da ders görür. Marı (Merv) şehrindeki Türkmen Devlet Maarif Enstitüsünde okur. Daha sonra Taşkent’teki Orta Asya Komünist Üniversitesinde okur. “Tokmak”, “Gızıl Goşun (Kızıl Ordu)” gibi gazetelerde çalışır. 12 Mayıs 1947’de kendi köyünde vefat eder.

“Birgüt Pençesinde Bir Gözel”, “Meleguş”, “Bagtılı Yigit”, “Ballı Molla”, “Han Köylü” gibi önemli hikâyeleri; “Zehmet”, “Pul”, “Açar” gibi önemli piyesleri miras bırakmıştır. Oldukça başarılı bir yazar olduğu söylenebilir.(Durdıyev, 1982: 5-6)⁷

Çalışmamızda Durdiyev’in kadın konulu iki hikâyesini ele alacağız.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim DİLEK (2011). Sovyet Edebiyatı İlkelerinin Modern Altay Edoebiyatına Yansımaları. İlk Altay Romanı Arina. Bilig, S. 57, Bahar 2011, 45-64.

⁵Berdi Kerbabayev (2009). *Kararlı Adım I,II,III (Türkiye Türkçesine Aktaran: Yakup Sarıkaya)*, Konya: Çizgi Kitabevi.

⁶Bkz. Mustafa Karahasan (2002). *Suzan,(Önsöz, Türkçeleştiren ve Sadeleştiren: Suat Engüllü)*, Üsküp: Birlik Yayınları.

⁷ Ayrıca bkz. “Agahan Durdiyev” Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı-ekitap.kulturturizm.gov.tr(Erişim Tarihi: 02.06.2017)

1.Hikâye: Camal⁸

Hikâyenin Özeti

Agahan Durdiyev'in çalışmamız kapsamında değerlendireceğimiz ilk hikâyesi "Camal" adını taşımaktadır. Camal, Yagdı adlı eşini İkinci Dünya Savaşı'na göndermiş, kaynanası Nezik ana ile birlikte onun yolunu gözleyen, kolhozun stahanovçi⁹sı olan, orta boylu, iyi yürekli, etlikanlı, bileği güçlü bir gelindir. Kocasının askeri giyimli resmine bakarak onunla konuşur. Kocası Yagdı, uzun zamandır mektuplara cevap vermemektedir. O sırada içeriye Nezik ana girer, üşümüştür, Rusya'da cephede olan oğlu Yagdı'nın da üşümüş olabileceğini ve hakkındaki endişelerini dile getirir. Fakat devrime ve SSCB idealine sıkı sıkıya bağlı bir kadın olan Camal, kaynanasını cesaretlendirici sözler söyler. Endişelenmeye gerek olmadığını söyler. Çünkü kolhoz toplanıp cephedekilere sıcak tutan giyecekler göndermektedir. Fakat Nezik ananın Yagdı'nın mektuplara cevap vermemesinden kaynaklanan endişeleri de vardır. Metanetli devrim kadını olan Camal, yine kaynanasını teskin eder ve cesaretlendirecek sözler söyler. Tam o esnada şehirden süt satmaktan gelen Keyker adlı bir köylü, Yagdı'nın öldüğüne dair bir haber getirir. Keyker de bu kötü haberi Begmırat adlı bir pazarcıdan duymuştur. Fakat köylüler, bu haberin doğru olup olmadığından şüphelenirler. Yine de Nezik ana çok üzülür. Camal yine onu teskin eder, haberin doğruluğunu kolhoz başkanından öğreneceğini söyler ve gider...

Aradan birkaç ay geçer... Hâlâ Yagdı'nın akıbetiyle ilgili kesin bir sonuç alınamamıştır. Camal, traktörcülüğü öğrenmiş ve kolhozdaki görevine devam etmektedir. Kolhozdan eve yeni gelmiş ve kaynanası Nezik ana ile kahvaltı masasında dertleşmektedirler. Tam o sırada içeriye bir oğlan girer ve Yagdı'nın geldiğini haber verir. Camal çıkıp baktığında, gelenin Yagdı olduğunu görür. Çok sevinirler ve Yagdı'yı kucaklarlar. Yagdı gelenlere savaş hikâyeleri anlatır. Faşistleri nasıl yendiklerinden bahseder. Sohbet esnasında Camal montunu giyip çıkmaya hazırlanır. Bu hareketi Yagdı'yı şaşırtmıştır. Camal'a nereye gideceğini sorar. O da kendisinin traktörcü olarak yazlık tarlaları sürmeye gittiğini, askerlerin savaş cephesinde mücadele verdiğini, kendilerinin de cephede gerisinde mücadele etmek zorunda olduğunu vurgular. Bu cevap Yagdı'yı çok memnun eder. Camal'ın "Maksat bir olduktan sonra yürek mecbur bir olmalı." sözüyle hikâye son bulur.

Şekil ve Üslup

Özetini verdiğimiz "Camal" adlı bu hikâyeye şekil ve üslup açısından bakarsak; Türkmen yazar Agahan Durdiyev'in bir önceki hikâyede olduğu gibi bu hikâyede de, anlatımı

⁸ Agahan Durdiyev, *Han Köylü* (Proza Eserlerinin Toplamı), Aşgabat-Türkmenistan, 1982, s. 301-305'ten Türkiye Türkçesine Aktaran: Ertuğrul KARAKUŞ.

⁹ SSCB döneminde 1935'te üretimi ve işçilerin çalışma verimini artırmak için desteklenen hareketin adı.

ayrıntıya boğmadan, kısa-çarpıcı bir örnek olay üzerinden amacına ulaşmak istediği görülür. Bu hikâyede de Durdiyev'in, insan ilişkileri ve gerilime dayalı bir şekilde, karşılıklı konuşmalarla dolu dramatik bir tarzı benimsediği dikkat çeker. Hikâyenin bölümleri arasındaki seri geçişler, okuyucuya tıpkı bir tiyatro sahnesinde olduğu izlenimini verir. Geçişler arasındaki tasvir ve anlatımın kısa tutulması, hikâye tekniği açısından eksiklik gibi görülse de, bu durum okuyucuyu sıkmadan, dikkati sonuna kadar canlı tutmaktadır.

Karakterler

“Camal” adlı hikâyeye karakterler açısından bakarsak, temel kahramanın “Camal” olduğu görülür. Camal, eşi Yagdı'ya İkinci Dünya Savaşı sırasında Rusya'ya cepheye göndermiş, genç bir Türkmen gelinidir. Kaynanası ile yaşamaktadır. Hem kolhozda aktif bir şekilde görev almakta hem de oğlunun yolunu gözleyen kaynanasına destek olmaktadır. Sağlam yapılı ve sağlam karakterli, Sovyet rejimine gönülden inanmış bir karakterdir. Bu açıdan yazar tarafından “stahanovçi” karakteriyle nitelendirilir. Hikâyenin başında eşinin cephedeki akıbetiyle ilgili ne kadar endişelense de güçlü bir devrim kadını olmanın gereğini yapar ve hem kendisini hem de kaynanasını teselli eder. Hikâye sonunda da Yagdı'ya kavuşup rejimle ilgili önemli mesajlar verir.

Hikâyedeki ikinci şahıs, Camal'ın cephedeki eşi Yagdı'dır. O da Camal gibi Sovyet rejimine gönülden bağlıdır. Cephe “faşist Almanlarla” savaşmış ve uzun bir bekleyişin ardından köyüne dönmüştür. Eşi Camal ile gurur duymaktadır.

Üçüncü bir şahıs ise, cephedeki oğlu Yagdı'nın akıbetinden endişelenen yaşlı Türkmen anası “Nezik ana”dır. Kötü haber aldığı anda endişelenip yıkılsa da sonunda güzel haberi alıp oğluna kavuşur. O da gelinini kolhozdaki işleri konusunda cesaretlendirmektedir.

Hikâyede kendilerinden Yagdı ile ilgili kötü haber alınan “Keyker” ve “Begmırat” adlı şahıslar ile iyi haberi getiren “oğlan” yer alsada bu şahıslar hakkında ayrıntılı bilgi yer almaz.

Muhteva Değerlendirmesi

Çalışmamızın da esasını oluşturan konu bölümüne geldiğimizde, hikâyenin Sovyet döneminin ilk yıllarında Lenin'in de;

“Şimdi, iş başına yoldaşlar! Önümüzde zor, yeni, aynı zamanda büyük ve soylu bir görev var; sosyal demokrat işçi hareketiyle sıkı ve kopmaz bağları olan, geniş, zengin, renkli bir edebiyat yaratma görevi. Bütün sosyal demokrat edebiyat bir Parti edebiyatı olmalıdır.” (Lenin, 2008: 33).

diyerek vurguladığı amaç doğrultusunda yazılmış bir eser olduğu ilk bakışta görülür. Bu hikâye, Sovyet kanonu açısından iki önemli unsuru ihtiva eder: “İkinci Dünya Savaşı” ve “Sovyet rejiminin istediği kadın tipi”dir.

Birinci unsur, İkinci Dünya Savaşı döneminde tüm Türkistan bölgesinde olduğu gibi Türkmenistan’da da SSCB için savaşılan olan/savaşılan “cesur” ve rejime candan bağlı olan insanların cesaretlendirilmesi, savaş sonrasında ise bu insanların övgü ile anılmasıdır. Hikâyede bu unsurla ilgili olarak özellikle savaş dönemindeki kadın-erkek arasındaki görev dağılımına değinilmiştir. Yazara göre, nasıl ki bir erkek cephede canını ortaya koyuyorsa “ideal kadın tipi” de cephe gerisinde aynı cesaret, çalışkanlık ve metanet ile görevine devam etmelidir. Bu mesaj hikâyeye bütününde özellikle de kadın kahraman ağzından vurgulanır.

İkinci ve Durdiyev’in hikâyesine bir kadın isminin(Camal) verilmesinden de anlaşılacağı gibi en önemli kanonik unsur da “Sovyet rejiminin istediği kadın tipi”dir. Hikâyeye, isminden başlayarak çarpıcı bitiş cümlelerine kadar hep bu ikinci unsur üzerinde durur. “Camal” adlı genç bir gelin üzerinden vurgulanan bu ikinci unsurda, Sovyet rejiminin idealleştirdiği kadın tipi tüm yönleriyle görülür. Bu kadın tipinin özellikleri hikâyede Camal’ın şahsında şu yönleriyle örneklendirilir:

Camal, stahanovçi¹⁰ bir kadındır. Bu sığata layık olmak için var gücüyle çalışır. Hikâyede Camal şöyle tasvir edilir: “*Kolhozun stahanovçısı Camal orta boylu, iyi yürekli, etlikanlı, bileği güçlü bir gelindi.*” Burada “iyi yürekli” olmak ve “bileği güçlü” olmak idealleştirilen vasıflardır. Camal, her iki vasfa da sahiptir. Kaynanası Nezik Anaya karşı son derece şefkatli, tatlı dillidir. Ama işine fırsat vermez ve savaştan korkmaz.

Camal, gözü pek bir kadındır. Cephedeki oğlu Yagdı ile ilgili endişeleri olan kaynanası Nezik anayı şöyle cesaretlendirir:

“_Rahat olmak gerek, kaynana! Oğlundan mektup da gelir haber de... Oğlun canı düşmanları yok ettiği zaman, sen onun arkasında dağ gibi durmalısın. Anababalarımız yurdumuzu alacak olan düşman ile kadın-erkek demeden ellerinde kırkılıkla¹¹ savaşımlar, düşmanlarını yenmişler. Biz onlardan daha aşağı mıyız? Biz onların nesliyiz sonuçta! Onların ellerinde kırkılık varsa, bizde su gibi¹² silahlar var, deyip kaynanasını tekrar tekrar anlattı. Kaynanasının yüreği rahatlar gibi oldu.” (Durdiyev, 1982: 302).

¹⁰ SSCB döneminde 1935’te üretimi ve işçilerin çalışma verimini artırmak için desteklenen hareketin adı.

¹¹ Kırpma makası

¹² “İyi vuran silah” anlamında bir deyim.

Camal, olağanüstü durumlar karşısında metanetini koruyan, dövünüp durmak yerine elinden gelen her şeyi yapan bir kadındır. Yine bu özelliği, endişelenen Nezik anaya verdiği cevapta ön plana çıkar:

“Biz onlar için elimizden geldiği kadar durmadan çalışıyoruz. Yakınlarda bütün kolhoz toplanıp, sıcak tutacak giyecekler toplayıp, onlar için gönderdik. Sen oğlunu kaygı çekme, oğluna soğuk işleminin imkânı yoktur. Boş ver de sen, anne, yumuşak yünlerinden eğer de dolak¹³ doku, ben de ellik, çorap öreyim.” (Durdıyev, 1982: 302).

Hatta Camal, ölüm karşısında bile üzülüp yıkılmak yerine kocasının intikamı için, onun kaldığı yerden savaşı devam ettirecek bir Sovyet kadın tipidir:

“_Yagdı'nın anası, daha cesur ol! Eğer böyle bir bahtsız kötü olay olmuşsa da oğlunun arkasındakiler perişan olmaz. Ben senin oğlun da kızın da gelinin de olurum. Ben onun kılıcı ile tüfeğini takip düşmandan intikam alacağıma sana söz veriyorum.” (Durdıyev, 1982: 303).

Bütün bu özelliklerinin yanında Camal, Sovyet rejimine sıkı sıkıya bağlı bir kadın olarak en olağanüstü durumlarda bile işine fırsat vermez. O, kocası ölüm tehlikesi yüksek bir savaştan döndüğü saatte bile kolhozdaki işine fırsat vermez. Savaş dönüşünde kocası “faşistleri” nasıl yendiklerini heyecanla anlatırken bile Camal’ın aklında kolhozun işleri, traktörle sürülecek tarlalar vardır. Hemen kalkıp işine gitmek için harekete geçer. Nereye gittiğini soran kocasına şöyle cevap verir:

“_Görmüyor musun, ben traktörcüyüm, siz halkları kurtarmak cephesindesiniz biz geri cephede! Kolhozumuzun baharlık tarlalarının neredeyse hepsini ben sürdüm. Şimdi de yazlık yerleri süreceğim. Kolhozumuz bu yıl dört yüz hektar buğday eki. Bizim sürdüğümüz her bir yere düşen tohumlarımız, düşmana gülle olup değer, dedikten sonra Yagdı:

_İşte sen benim gerçek yüreğim oldun! deyip güldü.

Camal:

_Maksat bir olduktan sonra yürek mecbur bir olmalı sonunda! deyip çıkıp gitti.”
(Durdıyev, 1982: 304-305)

Bu cevap, tam da “stahanovçi” bir Sovyet kadınının vereceği bir cevaptır. Cevabın içeriğinde Sovyet rejimine ve kolhoza sıkı sıkıya bir bağlılık vardır. Ayrıca, sürülen tarlaların

¹³ Tozluk yerine ayak bileğinden dize kadar bacaklara dolanan ensiz ve uzun kumaş parçası

dönümleri de vurgulanarak Sovyet döneminde insanlar arasında oluşturulmaya çalışılan “işçi verimliliği yarışı”na bir kadın tarafından yapılan katkıya da dikkat çekilir.

Bu açılardan incelendiğinde hikâye, “Sovyet rejiminin istediği kadın tipi”ni idealize eden tam bir kanonik edebiyat örneğidir, diyebiliriz.

2.Hikâye: Akca’ya Annesi Karşı Çıktı¹⁴

Hikâyenin Özeti

“Akca’ya Annesi Karşı Çıktı” adlı hikâyenin kahramanı, genç bir köylü Türkmen kızı olan Akca’dır. Olay, köyde evin bahçesinde geçer. Akca, el işiyle uğraşmakta, annesi de hamur yoğurmaktadır. Akca, işini bırakıp annesinin yanına gider ve kızların toplantısı olduğunu ve bu toplantıya katılmak istediğini söyler. Baskıcı bir kadın olan annesi Akca’yı azarlar. Kızını ot biçmek, ot toplamak gibi tarla işlerine ve okul ve toplantı gibi dışa dönük işlere meraklı olmakla suçlar. Hatta onu tehdit eder. Akca cesaretini toplayıp annesine diğer aileleri örnek göstererek karşı çıkar. Annesi “Benim el ile işim olmaz!” diyerek kızını azarlar. Ama Akca cesaretle buna da karşı çıkar. Köyün diğer kızlarından geri kalmayacağını söyler. Annesinin tepkisi daha ağır olur. Akca’ya ağır sözler söyler ve yerine oturmasını söyler. Akca da, neden gelmediğinin sorulması durumunda annesinin göndermediğini anlatacağını söyler. Bu sefer annesi onu “gökyüzüne asmakla” tehdit eder. O sırada içeriye Akca’nın erkek kardeşi olan Murat girer. Murat, köylerinden Ogulsona ile Ecegiz’in Aşgabat’tan geldiğini ve onlara devlet tarafından birçok değerli hediyeler verildiğini anlatır. Akca’nın annesi bu haber üzerine hediye alan kızları övmeye başlar. Onları “adam olacak kız” olarak nitelendirir ve onların kıymetinin hem devlet hem de kolhoz tarafından bilinmesinin normal olduğunu vurgular. Bu haber üzerinden Akca’yı küçümser. Akca da yine cesaretle annesinin bu “ikiyüzlü” tutumunu eleştirir. Onun da hediye alan kızlar gibi başarılı olabileceğini fakat annesinin buna engel olduğunu vurgular. Hem geleneksel (eski) anlayışı hem de yeni anlayışı savunmasının doğru olmadığını, tamamen yeni anlayışa sarılmak gerektiğini haykırır. Bunun üzerine annesi, sinirli bir şekilde de olsa izin verir.

Şekil ve Üslup

Özetini verdiğimiz bu hikâyeye şekil ve üslup açısından bakarsak, Agahan Durdiyev’in anlatımı ayrıntıya boğmadan, kısa-çarpıcı bir örnek olay üzerinden amacına ulaşmak istediği görülür. “Akca’ya Annesi Karşı Çıktı” adlı hikâyede, içerisinde gerilim-çatışma bulunan, insan ilişkileri üzerinden yürüten, karşılıklı konuşmalarla dolu dramatik bir tarz dikkat çeker. Bu da okuyucunun dikkatini sonuna kadar canlı tutmaktadır.

¹⁴ Agahan Durdiyev, *Han Köylü* (Proza Eserlerinin Toplamı), Aşgabat-Türkmenistan, 1982, s. 144-145’ten Türkiye Türkçesine Aktaran: Ertuğrul KARAKUŞ.

Karakterler

Hikâyeye karakterler açısından bakarsak, temel kahramanın Akca olduğu görülür. Akca, arkadaşları gibi sosyal faaliyetlerde aktif olarak yer almak isteyen fakat gelenekçi bir yaklaşımla annesi tarafından sürekli engellenen genç bir Türkmen kızıdır. Ancak baskılara tamamen tepkisiz kalmamakta, yeri geldiğinde sözünü çekinmeden söyleyebilmektedir. Bu özelliği sayesinde de zorluklar sonunda olsa bile “sosyalleşme” amacına ulaşır.

Hikâyedeki ikinci şahıs “anne” dir. “Gelenek” ile “yeni” arasında kararsız kalmış bir kadın tipidir. Yer yer Akca’ya ağır hakaretler eder. Hem kızının evden çıkmadan sadece ev işleriyle uğraşmasını ister hem de başka kızların dışarıda aldığı başarılar ve ödülleri över.

Üçüncü bir şahıs ise, hikâyede hakkında fikir edinilemeyecek kadar az yer alan, fakat hikâyenin kırılma noktasını oluşturan haberi getiren, Akca’nın küçük kardeşi Murat’tır.

Muhteva Değerlendirmesi

“Camal” adlı hikâyede olduğu gibi “Akca” adlı hikâyede de ana kahraman, “Sovyet rejiminin istediği kadın tipi”ni idealize eden genç bir Türkmen kızıdır. Bu hikâyede Durdıyev, “Akca”nın şahsında “gelenek” ile “ideal gelecek” arasında sıkışıp kalan genç Türkmen kızlarını konu olarak alır.

Hikâyede “anne”; “geleneği”, “tutarsızlığı”, “eskiyi” ve “baskıyı” sembolize eder. Akca ise “geleceği”, “tutarlılığı”, “kararlılığı”, “yeniyi”, “özgürlüğü” ve kısaca dönemin istenen genç kız profilini sembolize eder.

Akca annesine, kızların toplantısına gideceğini söyleyince annesi şiddetle karşı çıkar:

“-Sen, yüzü kara¹⁵, tepe gibi bir kız olmuşsun!¹⁶ Ot biçmek, toplamak, okul, toplantı dendiği zaman herkesten önce koşuyorsun! Senin bu hallerinden hiç hazzetmiyorum. Senin şu toynaklarını kendi ellerimle keserim bekle bakayım.” (Durdıyev, 2017: 59)

Ancak anne çok tutarsız davranışlar içerisindedir. Bir yandan Akca’nın dışarıya çıkmasına, arkadaşlarıyla toplanmasına, aktif olmasına izin vermez hem de başkalarının kızlarına devlet tarafından, kolhoz tarafından ödüller verildiğinde o kızları takdir edip Akca’ya kızar. Oğlundan, köyden bazı kızlara devlet tarafından hediyeler verildiği haberini duyan annenin şu sözleri onun tutarsızlığının en güzel göstergesidir:

¹⁵ Utanmaz

¹⁶ “Kocaman kız olmuşsun” anlamında bir deyim.

“-Ey oğlum, başarılı olacak kız kendini hareketlerinden belli eder! Onlara kolhozumuzdan da önceden verilen koyunlara ne diyeceksin? Milletin kızları çalışma konusunda tıpkı ateş gibi! Sonra böyle bir insanı devlet de destekler, kolhoz da destekler. İşte, bizde bir kız var, hazır versen yiyecek, vurursan ölecek, bir ekmeğe düşmanı...” (Durdıyev, 2017: 59).

İşte bu açılardan Akca'nın annesi tutarsızdır. Hem geleneğe bağlı kalmak hem de gelecekte payını almak istemektedir.

İşte tam burada devreye Akca'nın cesareti ve açık sözlülüğü girer. Akca'nın idealize edilen kısmı, annesinin verdiği bu ağır hakaretler de içeren cevabından sonra kendisini gösterir. Akca, cesur bir kız olarak annesine karşı çıkar:

“-Ey anne, ikiyüzlü oluverdin! Biraz önce başka türlü konuşuyordun, şimdi de başka türlü konuşuyorsun. Benim Oğulsona gibi başarılı olmama engel olan sensin. Anne sen benim çok içimi yaktın! Sen bir elinde hem eski gelenekleri hem yenilerini tutmak istiyorsun. İkisini de aynı anda elde edemezsin. Sen şimdi eski düşüncelerini bırak da, yeniye yapış! Bırak beni kendi bahtıma!” (Durdıyev, 2017: 59).

Akca'nın bu kararlı tutumu karşısında daha fazla dayanamayan anne, kızına gitmesi konusunda izin verir.

Hikâyede ele alınan bu olay ile Durdıyev, hem “gelenek” ile “gelecek” arasında kararsız ve tutarsız kalan ailelere hem de bu ailelerin tutumu yüzünden “Sovyet rejiminin istediği kadın tipi”nden uzak kalma tehlikesiyle karşı karşıya olan genç kızlara ders vermektedir.

Bu açılardan incelendiğinde “Akca” adlı hikâyenin de, “Sovyetkanonu”na uygun bir kanonik edebiyat örneği olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Kanon, Türkiye’de son yıllarda genel olarak sosyal bilimlerde özel olarak da edebiyat sahasında sıkça kullanılmaya başlanan kavramlardandır. “Türk edebiyatında kanon”, “edebiyat kanonu” ve “inkılâp kanonu” mevzularıyla ilgili yapılan araştırmalar da son yıllarda giderek artmaktadır.

Haricen; edebiyat-siyaset, ideoloji-edebiyat ilişkisini ele alan çalışmaların da var olduğu görülmektedir.

Türkiye sahası Türk edebiyatında olduğu gibi Türkiye dışındaki Türk edebiyatı sahalarında da; tarih boyunca geçirilen siyasî, tarihî ve sosyal değişimlere bağlı olarak “edebiyat-kanon” ilişkisi çerçevesinde ele alınabilecek birçok eser yazılmıştır. Bu sahalardan

birisi de “Sovyet edebiyat kanonu” çerçevesinde kalan dönemi ihtiva eden Türkmenistan Türk edebiyatıdır.

Türkistan bölgesindeki bazı yazarlar gibi Türkmenistan Türk edebiyatı yazarı Agahan Durdiyev’in eserleri de araştırmacılar için “klasik Sovyet kanonu” çerçevesinde değerlendirilebilecek örneklerle doludur.

Durdiyev’in özellikle hikâyelerinde, yaşadığı dönemin politik gerçekleri tüm gerçekliğiyle yansıtılır. Hikâyelerin birçoğu, önceden tespit edilen toplumsal sorunun gerçekçi bir şekilde yansıtılıp çözümünün dramatik bir üslupla verilmesiyle son bulur.

Agahan Durdiyev’in “Camal” adlı hikâyesinde, İkinci Dünya Savaşı’nda cepheye giden kocasının yolunu yaşlı kaynanasıyla bekleyen genç bir gelinin şahsında, rejimin istediği kadın tipi idealleştirilir. Hikâyeden hareketle idealleştirilen kadın tipinin örnek davranışları şu şekildedir:

a. Camal, stahanovçi¹⁷ bir kadındır. Bu sığata layık olmak için bütün gayreti ve titizliğiyle var gücüyle çalışır.

b. Camal, gözü pek bir kadındır. Cephedeki oğlu Yagdı ile ilgili endişeleri olan kaynanasını teselli eder ve onu cesaretlendirici sözler söyler.

c. Camal, olağanüstü durumlar karşısında metanetini koruyan, dövünüp durmak yerine elinden gelen her şeyi yapan bir kadındır.

d. Hatta Camal, ölüm karşısında bile üzölüp yıkılmak yerine kocasının intikamı için, onun kaldığı yerden savaşı devam ettirecek cesur bir Sovyet kadın tipidir.

e. Bütün bu özelliklerinin yanında Camal, Sovyet rejimine sıkı sıkıya bağlı bir kadın olarak en olağanüstü durumlarda bile işini ihmal etmez. O, kocası ölüm tehlikesi yüksek bir savaştan döndüğü saatte bile kolhozdaki işini bırakmaz.

Agahan Durdiyev’in “Akca’ya Annesi Karşı Çıktı” adlı hikâyesinde de; “gelenek” ve “gelecek” çatışmasında arada kalan bir genç kız tipi olarak “Akca” karşımıza çıkar.

Bu hikâyede de yukarıda sıralanan kadın tipine ek olarak; “yenileşme” ve “rejimin gösterdiği yolda ilerleme” konusunda öndeki engel aile bile olsa, genç bir kız olarak cesaretle karşı gelmenin gerekliliği örneklendirilir. Hikâyede “anne”; “geleneği”, “tutarsızlığı”, “eskiyi” ve “baskıyı”; genç bir kız olan Akca ise “geleceği”, “tutarlılığı”, “kararlılığı”, “yeniye”, “özgürlüğü” ve kısaca dönemin istenen genç kız profilini sembolize eder.

¹⁷ SSCB döneminde 1935’te üretimi ve işçilerin çalışma verimini artırmak için desteklenen hareketin adı.

“Camal” adlı hikâyede; “dıştan” gelen tehlikeye karşı cephedeki kocasına cephe gerisinden gayreti ve cesareti ile destek olan bir genç kadın idealleştirilirken; ikinci hikâyede Sovyet rejiminin içerideki kalıplaşmış fikirlerle mücadelesi ve bu mücadelede örnek bir kız olarak Akca karşımıza çıkar.

Agahan Durdiyev’in “Akca’ya Annesi Karşı Çıktı” ve “Camal” adlı iki hikâyesi, Lenin tarafından sınırları çizilip hedefleri belirlendiği şekliyle, “Sovyet rejiminin istediği kadın tipi”ni idealize eden kanonik edebiyat örnekleridir, diyebiliriz.

Kaynaklar

- ANAR, T. (2012). *Mekândan Taşan Edebiyat-Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Mahfilleri*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- ATAKAY, K. (2004). Kanon Huzursuzluğu. *Kitap-lık*. 68, 70-77.
- BELGE, M. (2004). Türkiye’de Kanon. *Kitap-lık*. 68, 54-59.
- ÇIKLA, S. (2004). İnkılâp Edebiyatı. *Hece [Hayat-Edebiyat-Siyaset Özel Sayısı]*. 90/91/92, 435-441.
- ÇIKLA, S. (2007). Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp Kanonu. *Muhafazakâr Düşünce*. Yıl 4, S: 13-14, 47-68.
- DİLEK, İ. (2011). Sovyet Edebiyatı İlkelerinin Modern Altay Edebiyatına Yansımaları. İlk Altay Romanı Arına. *Bilig*, S. 57, Bahar 2011, 45-64.
- DURDIYEV, A. (1982). *Han Köylü (Proza Eserlerinin Toplamı)*. Aşgabat-Türkmenistan.
- DURDIYEV, A. (2017). Akca’ya Annesi Karşı Çıktı. (Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Aktaran: Ertuğrul KARAKUŞ), *Kardeş Kalemler*. 128, 58-59.
- JUSDANIS, G. (1998). *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür (Milli Edebiyatın İcat Edilişi)*. İstanbul: Metis Yayınları.
- KARAHASAN M. (2002). *Suzan I,II,III (Önsöz, Türkçeleştiren ve Sadeleştiren: Suat Engüllü)*. Üsküp: Birlik Yayınları.
- KERBABAYEV B. (2009). *Kararlı Adım, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Yakup Sarıkaya)*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- LENİN, V.İ. (2008). *Edebiyat ve Sanat Üzerine*, (Çev.: Elif Aksu), İstanbul: Payel Yayınları.
- PARLA, J.(2004). Edebiyat Kanonları. *Kitap-lık*, 68, 51-53.
- PARLA, J. (2007). Gelenek ve Bireysel Yetenek: Kanon Üzerine Düşünceler. *Pasaj*, S: 6, Kasım 2007-Mayıs 2008, 11-18.
- SATAR, N. A. (2015). Kanun Olmanın Kıyısında: Edebiyatın Politize Olması ve Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Cumhuriyet Kanonu’ndaki Yeri. *Türkiyat Mecmuası*, C.25, 183.
- TDK (2005). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara.
- Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı-ekitap.kulturturizm.gov.tr “Agahan Durdiyev” Bölümü (Erişim Tarihi: 02.06.2017).
- ÜŞENMEZ, E. (2013). *Yeni Özbek Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.